

Gynekologická sexuologie

MUDr. Ondřej Vošta
Ústav pro péči o matku a dítě

Obsah

- Úvod do problematiky
- Sexuální fyziologie
- Sexualita v různých obdobích života ženy
 - těhotenství
 - stáří
- Sexuální dysfunkce
- Sexuální deviace

Úvod do problematiky

- **Sexuologie:** se zabývá všemi aspekty lidské sexuality a lidského sexuálního chování
- Obor lékařská sexuologie integruje znalosti z více oborů
 - Psychiatrie a psychologie
 - Gynekologie
 - Urologie
- Gynekolog je často první lékař, který je ženou vyhledán
- Většina gyn. patologií se dotýká sexuality
- Nejdůležitější oblast gyn. sexuologie: ženské sexuální dysfunkce

Sexuální fyziologie 1

Libido = sexuální touha, vede k realizaci pohl. styku

zvyšuje: dopamin, oxytocin, serotonin

snižuje: prolaktin

- Pohlavní styk (Mastersův model)

- čtyři fáze

1. **Fáze sexuálního vzrušení (excitace)**

- psychické změny, lubrikace, citlivost pokožky a prsou, tachykardie, vazodilatace, návaly horka...

2. **Fáze plateau**

- vznik orgastické manžety (zúžení introitu), prohlubování výše uvedených změn

3. **Fáze vyvrcholení (orgasmus)**

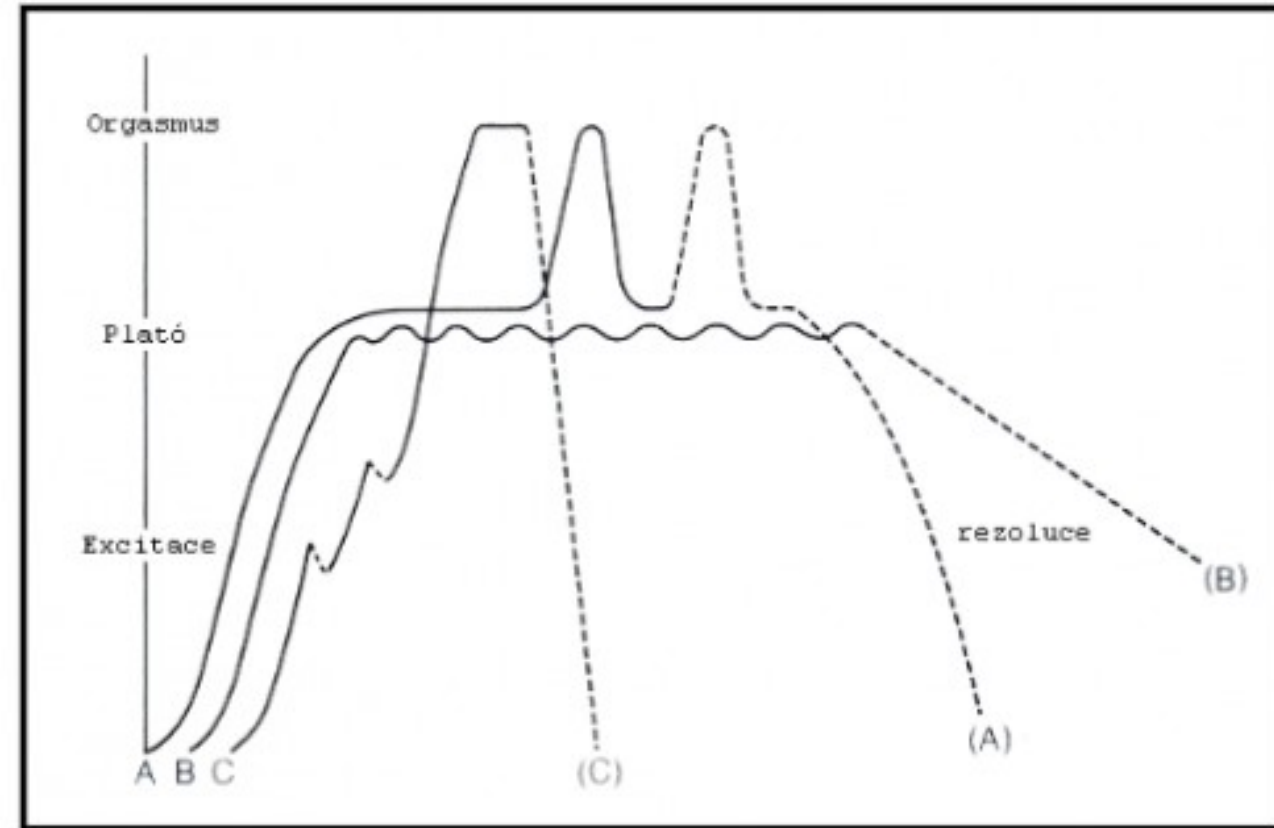
- myotonická odpověď hladkých a příčně pruhovaných svalů, uvolnění sexuálního napětí

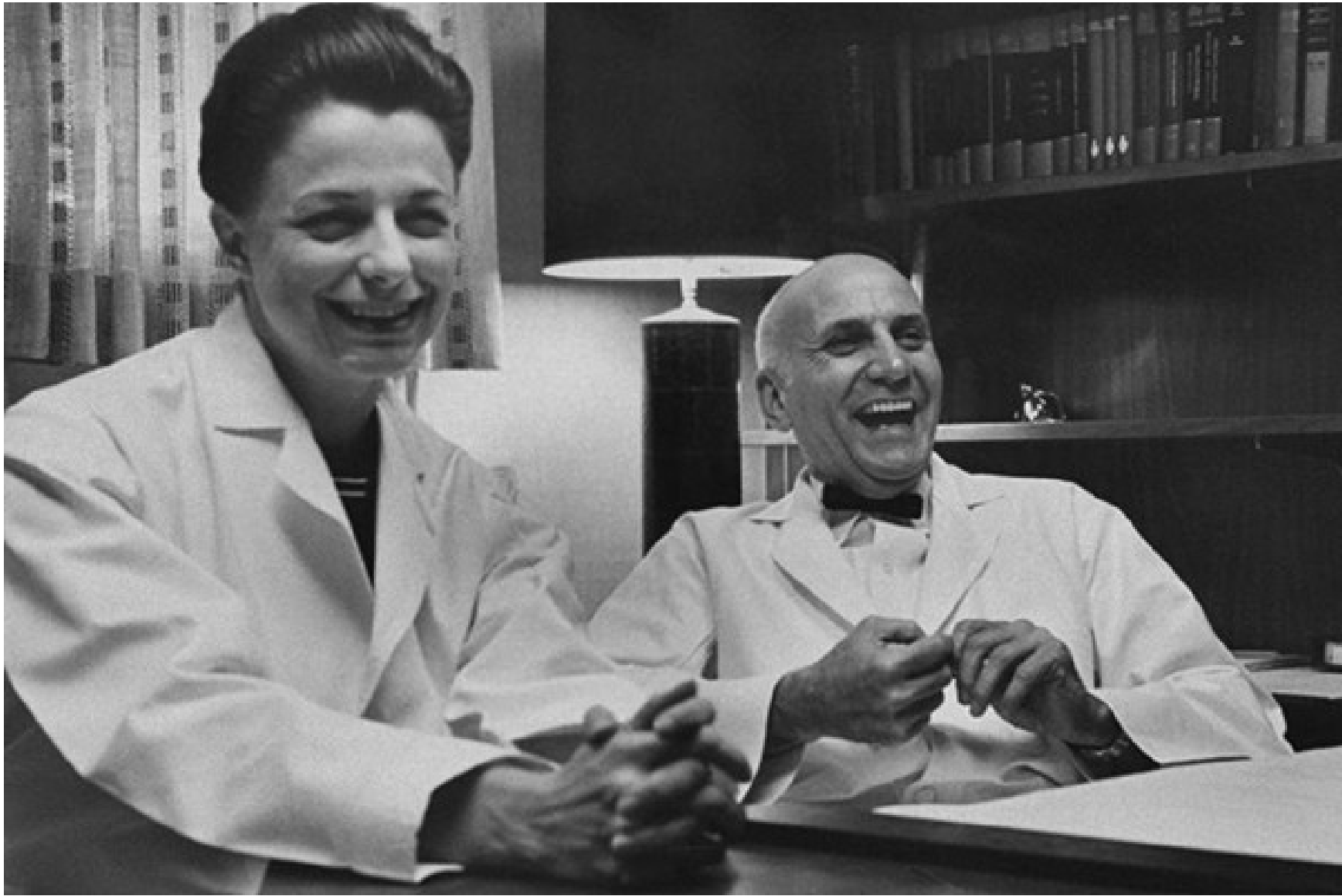
4. **Fáze relaxační (rezoluce)**

- uvolnění, ústup prokrvení a dalších změn

- Rozlišujeme 6 typů žen podle sexuální reaktivity

- Sexuálně kladný s orgasmem a bez orgasmu
- Frigidní ženy s orgasmem a bez orgasmu
- Ženy s nechutí a ženy s odporem k pohlavnímu styku

Virginia E. Johnson a William H. Masters

Sexuální fyziologie 2

- Faktory ovlivňující sexualitu ženy
 - **Psychika ženy**
 - **Věk**
 - Ve staří většinou pokles (dyspareunie v klimakteriu), nemocnost
 - **Partner a partnerské vztahy**
 - **Sexuální dysfunkce partnera**
 - Úspěšná léčba erektilní dysfunkce vyústí v ústup problémů u ženy
 - **Poruchy plodnosti**
 - Selhávání snahy o početí a donošení dítěte působí negativně
 - **Farmaka**
 - Antihypertenziva (betablokátory), psychofarmaka (lithium, benzodiazepiny, antipsychotika), hormonální antikoncepce a obecně estrogení terapie...
 - **Drogy**
 - Většina návykových látek (nikotin, alkohol, nadměrně kofein, tvrdé drogy) má negativní vliv, stimulační je kokain a amfetaminy (mají ale řad jiných NÚ!)
 - **Chronická onemocnění**
 - Bolest, vyšší únava, omezení mobility, poškození inervace, negativní vliv na psychiku, deprese, stomie, inkontinence...
 - **Chronická pánevní onemocnění a endometrióza**
 - Chronická dyspareunie

Sexualita v různých obdobích života ženy 1

• **Těhotenství**

- Sexualita je negativně ovlivněna fyzickou, ekonomickou a sociální zátěží
- Pokles libida obzvláště ve III. trimestru
- Ve vyšším stádiu těhotenství volit polohy s ohledem na dělohu (a tergo)
- Fyziologické těhotenství není kontraindikací k sexuální aktivitě
- Kontraindikacemi sexuální aktivity jsou:
 - Krvácivé stavy
 - Hrozící předčasný porod
 - Zkrácené hrdlo
- Ejakulát obsahuje prostaglandin E₂ (až 0,5mg) → vliv na zrání hrdla
- V šestinedělí je pohlavní styk nevhodný (lochia, poranění...), libido snižené (vliv prolaktinu, vyčerpání, poporodní blues)

Sexualita v různých obdobích života ženy 2

• Stáří

- Po menopauze anatomické změny s negativním vlivem na sexualitu (pokles hladiny estrogenů)
 - Snížení elasticity pochvy, vyšší suchost a nižší lubrikace => bolesti
 - Snížení pubického ochlupení, snížení citlivosti klitorisu, zvrátnění labia majora
 - Snížení tonu perineálních svalů, atrofie prsů
- Obecně nižší libido, prodloužení fáze vzrušení, pokles schopnosti dosáhnout orgasmu
- Psychické změny (značně individuální)
- Některé ženy naopak popisují pozitivní vliv (odpadá strach z nežádoucí gravidity, dostatek financí, bez dětí možno posílit partnerské vztahy, pozitivní vliv moderní farmakoterapie...)

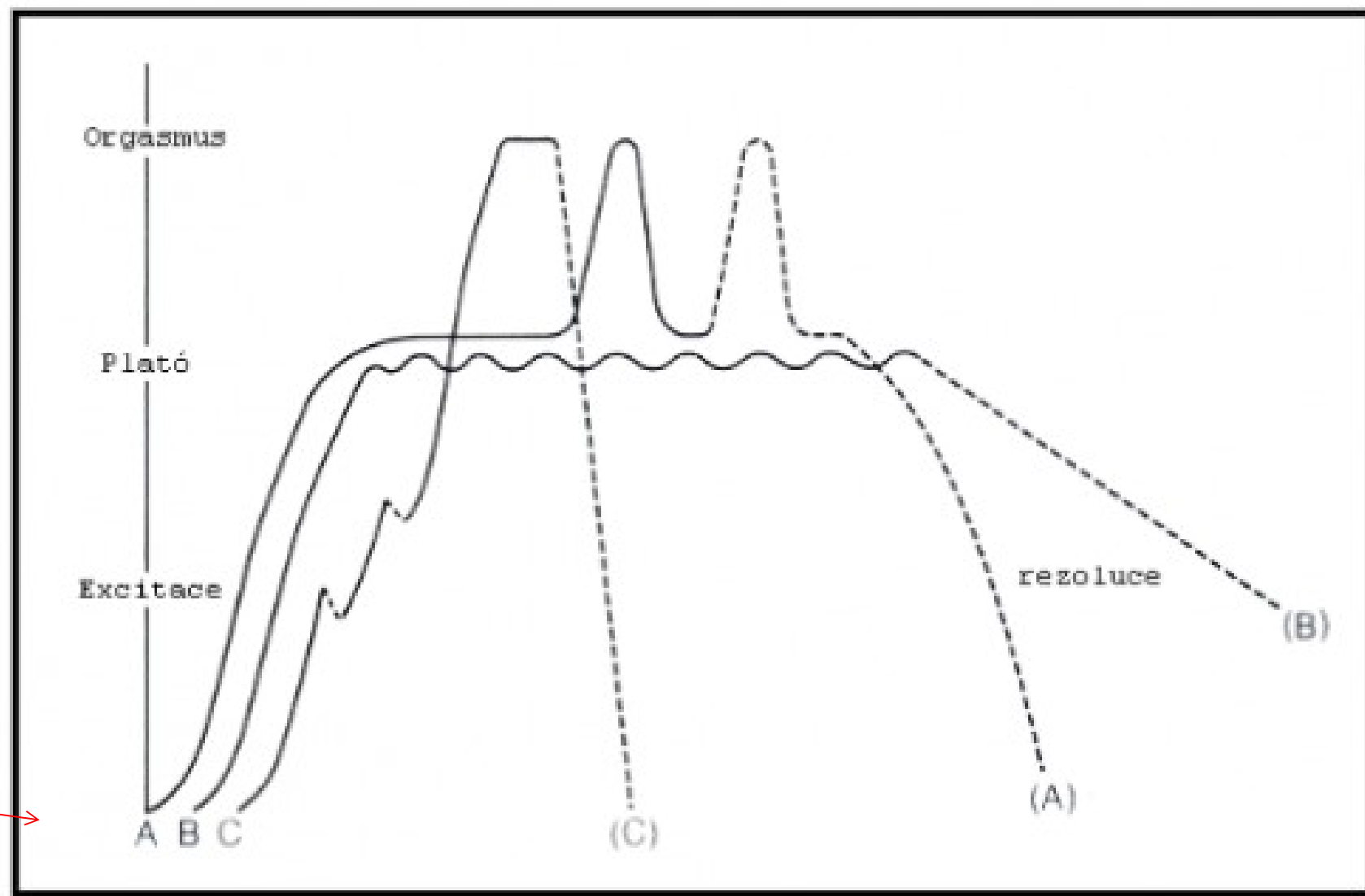
Sexuální dysfunkce 1

- Heterogenní skupina obtíží, definována poruchou přijímání a prožívání sexuálního uspokojení
- Etiologie: kombinace organických, psychogenních příčin
- Epidemiologie:
 - často poprvé 20 – 30 let
 - Prevalence (= podíl jedinců s danou vlastností) 20 – 50% !
- Vhodné rozdělovat podle symptomatologie
 - skupiny sexuálních dysfunkcí (SD) lze zjednodušeně popsat na lineárním modelu pohlavního cyklu

Poruchy orgasmu

Poruchy vzrušení

Poruchy touhy (libida)
=> **problém na začátku**

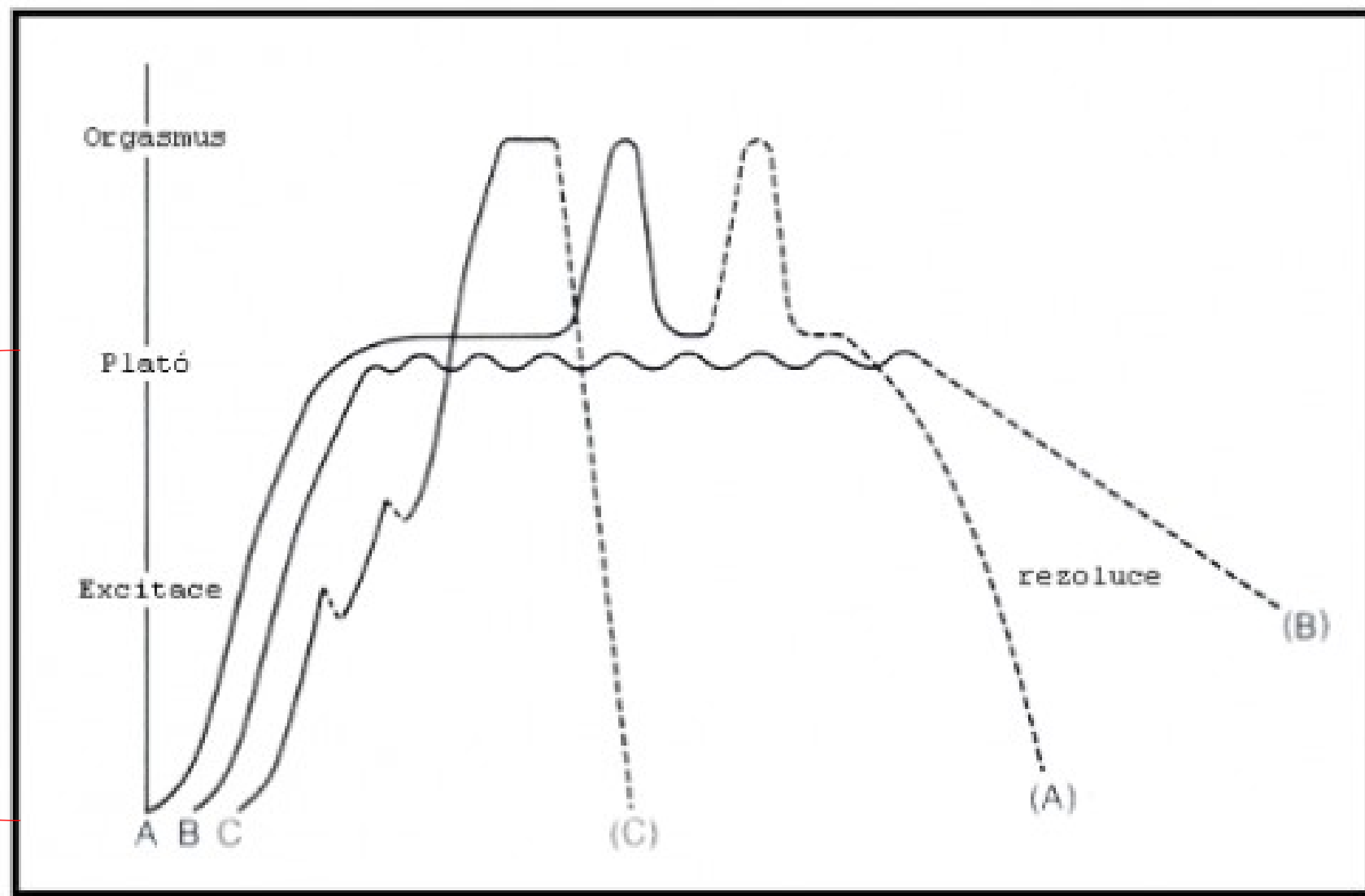

Bolesti a negativní pocity při sexu

Poruchy orgasmu

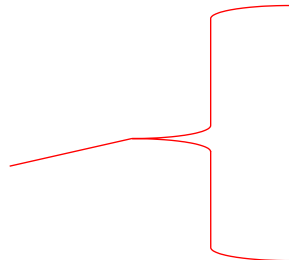
Poruchy vzrušení
=> problém v průběhu

Poruchy touhy (libida)

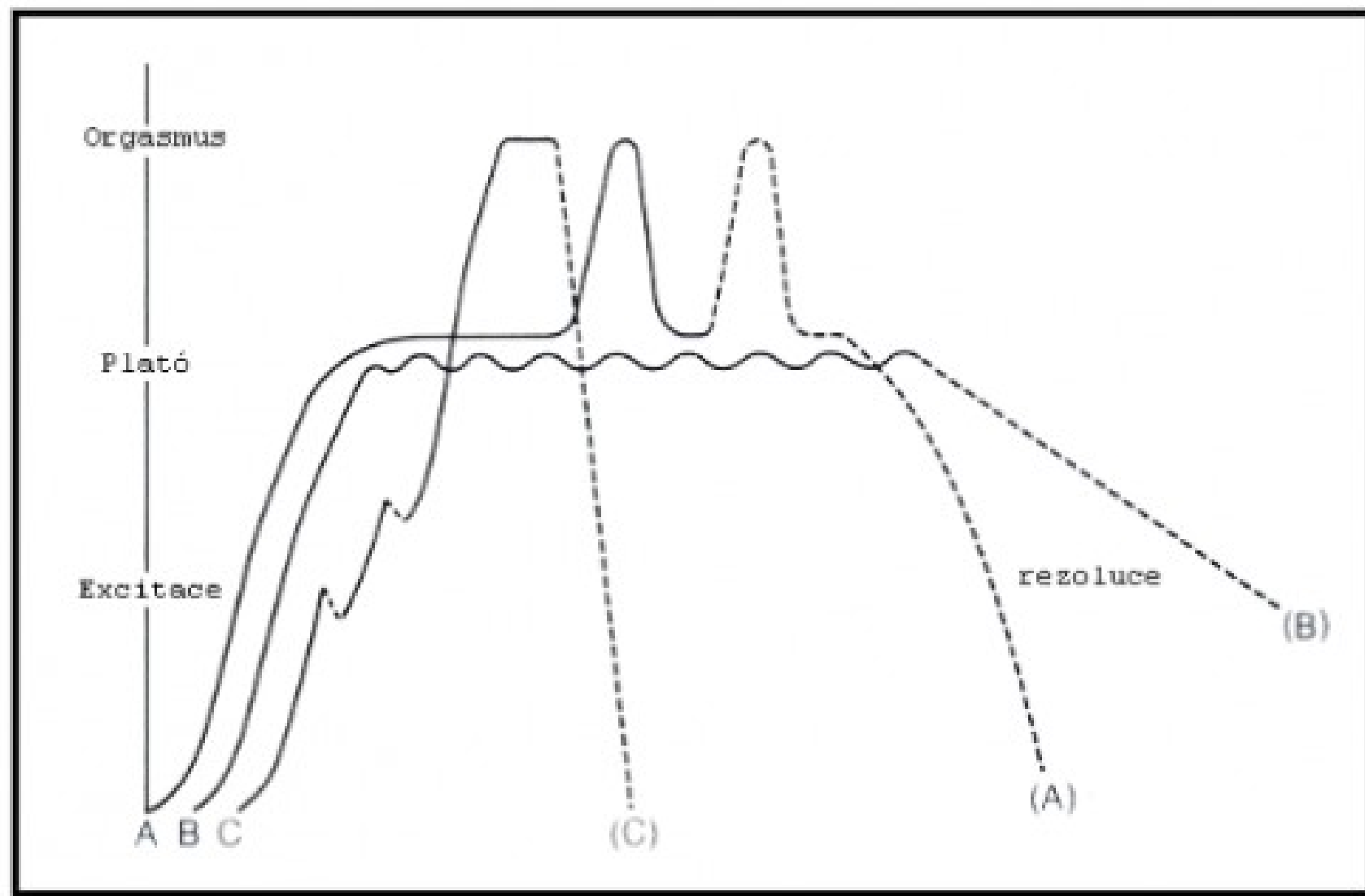
Bolesti a negativní pocity při sexu

Poruchy orgasmu
=> **problém na vrcholu**

Poruchy vzrušení

Poruchy touhy (libida)

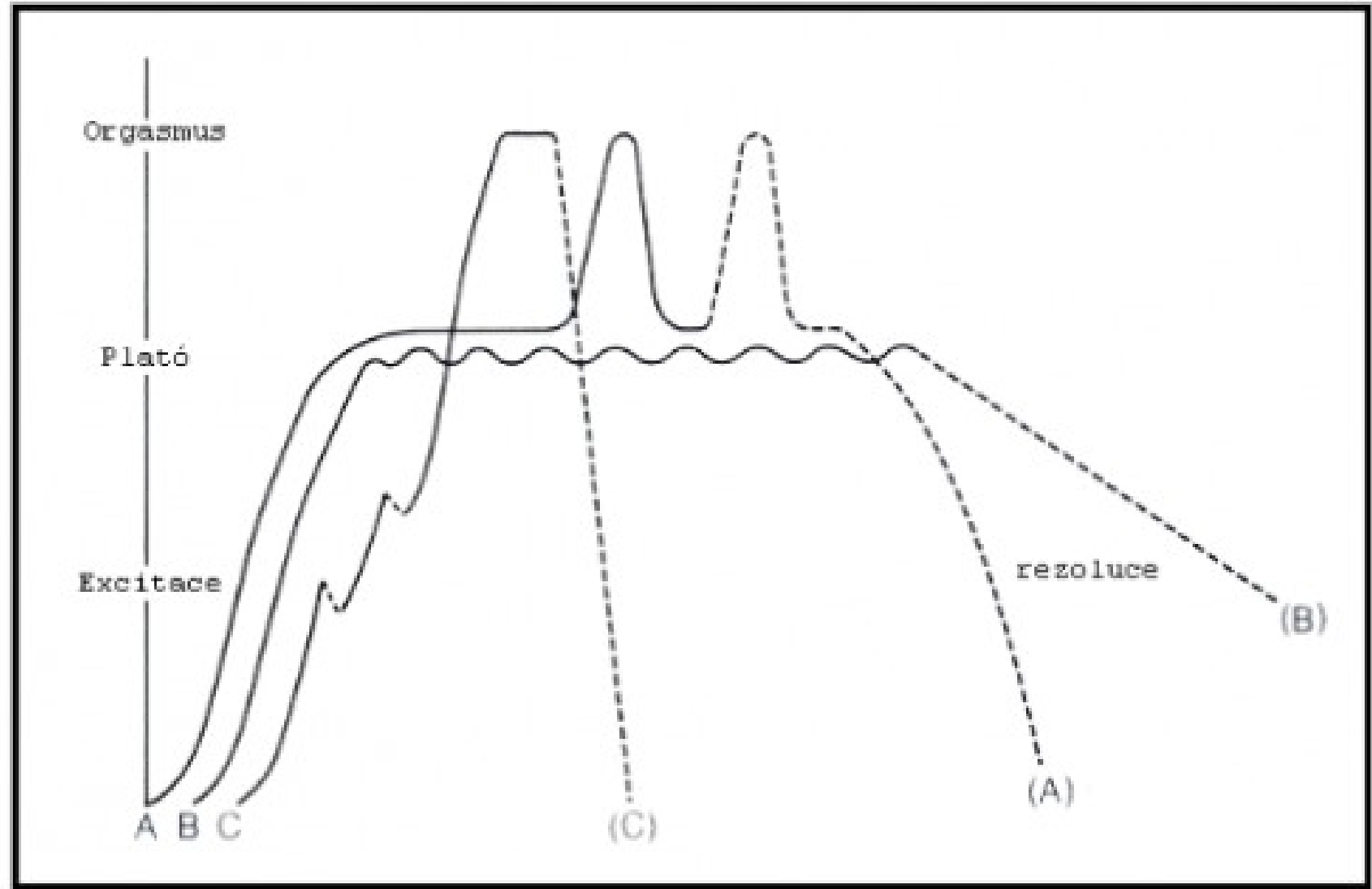

Bolesti a negativní pocity při sexu

Poruchy orgasmu

Poruchy vzrušení

Poruchy touhy (libida)

Bolesti a negativní pocity při sexu => **nefunguje celý cyklus**

Přehledová tabulka dělení SD a klasifikací

Symptomy FSD podle současných klasifikačních systémů			
Symptomy	MKN – 10, 1992	IC SM, 2010	DSM – 5 [™] , 2013
Poruchy touhy	Nedostatek nebo ztráta sexuální touhy, F 52.0	Poruchy sexuální touhy	Poruchy ženského sexuálního zájmu a vzrušení, F 52.22 (302.72)
Sexuální averze	Odpor k sexualitě, sexuální anhedonie, F 52.10	Sexuální averze	Zařazeno mezi nesexuální úzkostné poruchy
Poruchy vzrušení	Nedostatečné prožívání sexuální slasti, F 52.11 Selhání genitální odpovědi (chybění lubrikace), F 52.2	Subjektivní porucha sexuálního vzrušení Genitální porucha sexuálního vzrušení Kombinovaná genitální a subjektivní porucha sexuálního vzrušení Stálá porucha sexuálního vzrušení	Poruchy ženského sexuálního zájmu a vzrušení, F 52.22 (302.72)
Poruchy orgasmu	Dysfunkční orgasmus, F 52.3	Dysfunkční orgasmus	Poruchy ženského orgasmu, F 52.31 (302.73)
Dyspareunie	Dyspareunie (neorganická, funkční), F 94.2 Dyspareunie (organická, sekundární), F 94.1	Dyspareunie Ostatní bolesti spojené se sexuální aktivitou	Bolesti v oblasti genitálu a pánve / poruchy penetrace, F 52.6 (302.76)
Vaginismus	Vaginismus (neorganický, funkční), F 52.5 Vaginismus (organický, sekundární), F 94.2	Vaginismus	Bolesti v oblasti genitálu a pánve / poruchy penetrace, F 52.6 (302.76)
Hypersexualita	Nadměrné sexuální nutkání, F 52.7	Stálá porucha sexuálního vzrušení	Neklasifikováno
Ostatní sexuální problémy	Jiné sexuální poruchy, které nejsou způsobeny organickou poruchou nebo nemocí, F 52.8 Neurčitá sexuální porucha, která není způsobená organickou poruchou nebo nemocí, F 52.9	Ostatní bolesti spojené se sexuální aktivitou	Sexuální dysfunkce vyvolané abúzem nebo léky

Léčba těchto stavů: podle vyvolávající etiologie, nebo super specializovaná sexuologická

Sexuální dysfunkce 2

• **Poruchy touhy**

- Ztráta sexuálního zájmu, myšlenek, fantazie
- Příčiny
 - Primární (od začátku)
 - narušení vývoje v dětství, sexuální deviace, poruchy osobnosti, poruchy somatosexuální diferenciacce a VVV...
 - Sekundární (vznik v průběhu života)
 - psychogenní problémy, somatická onemocnění, endokrinopatie, farmakoterapie, gynekologická onemocnění, st.p. gynekologických operacích

• **Sexuální averze**

- Nepřekonatelný odpor k sexu (negativní sex. zkušenost - znásilnění, interpersonální problémy)

• **Nadměrná sexuální touha (hypersexualita)**

- Varianta sexuálního chování
- Někdy řazena k poruchám chování a osobnosti

Léčba těchto stavů: podle vyvolávající etiologie,
nebo super specializovaná sexuologická

Sexuální dysfunkce 3

- **Poruchy sexuálního vzrušení**

- Nedostatečné prožívání sexuální slasti
- Psychogenní příčiny
- Nedostatečná lubrikace
 - nejčastější příčina v gyn. ambulanci
 - psychogenní, nedostatek estrogenů, farmakoterapie, vulvovaginitidy, neurologické poruchy, metabolické vady, iatrogenní, interpersonální nesoulad
- Permanentní porucha sexuálního vzrušení
 - mimovolní genitální vzrušení, přetrvává dlouho, neustupuje, je pro ženu velmi nepříjemné

Sexuální dysfunkce 3

- **Poruchy orgasmu**

- Stav kdy dochází ke snížení frekvence nebo úplné absenci orgasmu, podstatnému prodloužení doby k jeho dosažení či zásadní redukci intenzity
- Sexuální spokojenost není totožná s dosažením sex. vyvrcholení (evolučně není fixován – nemá reprodukční význam) → pozor na iatrogenizaci u sexuálně spokojené a vyrovnané ženy
- Primární (nikdy orgasmus nezažila)
- Sekundární (zažili jej ale nyní nemají nebo mají jen za určité situace)
- Etiologické faktory
 - genetické, organické, psychogenní, věk, interpersonální, kulturní...

Léčba těchto stavů: podle vyvolávající etiologie,
nebo super specializovaná sexuologická

Sexuální dysfunkce 3

- **Bolesti při souloži**

- komplikace pohlavního života, znemožnění reprodukce, negativní psychosociální dopad
- Dyspareunie = povrchový či hluboký diskomfort až bolest při nezdaření či nedokončené souloži
- mírný diskomfort na počátku styku je normální (distenze introitu)

- **Klasifikace: podle lokalizace**

- Zevní genitál + kaudální třetina pochvy
- Střední část pochvy
- Proximální pochva + přilehlé orgány malé pánve

- **Etiologie: různorodá**

- genitální x extragenitální
- VVV, záněty, hormonální, další sexuální dysfunkce, neurogenní, iatrogenní, vaskulogenní, v souvislosti s graviditou, z uropoetického syst., z GITu, traumatické, psychogenní

Klasifikace bolestí při pohlavním styku dle lokalizace s možnými příčinami

Oblast	Možná příčina problémů
Zevní genitál (vulva a introitus, vestibulum) Dolní třetina vaginy	vestibulodynia, vulvární vestibulitida, bartolinitis, rigidní hymen, fimóza klitorisu, vaginismus, hypoplazie vaginy, akutní uretritis, lichen sclerosus, fisury, lacerace, jizvy po episiotomii, hemoroidy, mutilace genitálu, prekancerózy, nádorové onemocnění vulvy (VIN)
Střední část pochvy	kolpitis, atrofie, alergie, vaginální septum, cysta Gardnerových vývodů, poševní descensus, urologická onemocnění
Proximální vagina (cervix, uterus, adnexa, parametria, malá pánev)	tumory, cysty, PID, endometrióza, dislokované IUD, cervicitis, uterus myomatosus, parametritis, varikozita, patologické stavy v oblasti malé pánve a břicha (GIT), poruchy podpůrného a závěsného aparátu

„Co je norma“? - Sexuální aktivity, které se odehrávají mezi dostatečně zralými a pokrevně nespřízněnými partnery, a jež nevedou k jejich poškození

Sexuální deviace 1

- Stavby kvalitativně změněné sexuální motivace lidí.
- Zahrnují
 - **poruchy pohlavní identity**
 - Pohl. identita = pocit příslušnosti k ženskému nebo mužskému pohlaví
 - Pohl. orientace = celoživotní, nezvolená, erotická a citová preference osob daného pohlaví
 - **poruchy sexuální preference (parafilie)**
 - Pohl. preference = způsob sexuálního uspokojení objekty a činnostmi, které ho uspokojují
 - Opakovaná puzení a fantazie o neobvyklých objektech či činnostech a jednání podle tohoto puzení, alespoň 6 měsíců
 - Deviace v aktivitě
 - Deviace v objektu

Sexuální deviace 2

- poruchy pohlavní identity:

- Egodystonní homosexualita

- Transsexualismu

- Jedinec si přeje žít a být přijímán společností jako příslušník opačného pohlaví
 - Female to Male (žena chce být mužem) / Male to Female (muž chce být ženou)
 - Častěji zároveň homosexuálové, vyloučit psychiatrické diagnózy, organické léze v CNS atd.
 - Léčba: možná, více fází a kontrolních bodů, poslední je operace

- Transsexuální transvestitismus

- Nošení šatů opačného pohlaví za účelem přechodného zážitku příslušnosti k opačnému pohlaví, avšak bez jakékoli touhy po trvalejší změně pohlaví

Homosexualita (2 druhy)

→ Egosyntonní:

- jedinec je se svou orientací vyrovnán a spokojen
- naše společnost považuje za normu (v dějinách různý přístup)

→ Egodystonní

- jedinec není se svou orientací vyrovnán, stydí se a chce jí léčit, chce být heterosexuál
- neléčitelné

+ existují kombinace (např. pedofilní sadismus...)

Sexuální deviace 3

Léčba: složitá – psychologická, sociologická, farmakologická, chirurgická
(nad rámec gyn.-por.)

- poruchy sexuální preference (parafilie):

- Deviace v aktivitě

- **Voyerismus** – sledování jiných osob při sexuální aktivitě
- **Exhibicionismus** – tendence ukazovat genitálie bez záměru dalšího kontaktu
- **Frotérství a Tušérství** – dotýkání se oblečení a intimních partií druhého „jakoby náhodou“
- **Sadismus** – sexuální aktivita spojená s trápením a pokořováním druhého (sadista je „vykonavatel“)
- **Masochismus** - sexuální aktivita spojená s trápením a pokořováním druhého (masochista je „akceptor“)
- **Patologická sex. agresivita** – vzrušení je dosaženo napadením a překonáváním odporu anonymní osoby

- Deviace v objektu

- **Pedofilie** – zaměření na děti
- **Fetišismus** – užívání neživých objektů k navození vzrušení
- **Fetišistický transvestitismus** – sexuální vzrušení nošením šatů opačného pohlaví
- **Nekrofilie** – zaměření na mrtvá lidská těla od fascinace přítomností až po sexuální styk
- **Zoofilie** – preference zvířat
- **Gerontofilie** – zaměření na starší osoby

Hlavní použité zdroje:

- P. Čepický: „Kapitoly z diferenciální diagnostiky v gynekologii a porodnictví“
- A. Roztočil: „Moderní gynekologie“